

ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА: РЕАЛІЇ УКРАЇНИ ТА ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ

Україна стала на шлях реформ, що докорінно змінюють систему управління держави, а також впливають на внутрішні процеси та зовнішні зв'язки. Саме тому важливо усвідомлювати та впроваджувати систему цінностей, що характерна для світового співтовариства. Будь-які зміни у соціальному житті на світовому рівні вимагають знаходження відгуку на національному рівні.

З ХХ сторіччя глобально постає проблема актуалізації гендерної рівності, розв'язання якої потребує реалізації гендерної політики, спрямованої на формування нової системи цінностей, нового ставлення до ролі жінки в суспільстві загалом і в системі державного управління зокрема. Це питання є **актуальним** і сьогодні, оскільки успішне проведення гендерної політики у системі державного управління є одним із факторів реалізації демократичних реформ.

Мета роботи полягає у тому, щоб дослідити особливості державної гендерної політики у національному виразі, а також виявити регіональні особливості. Реалізація мети передбачає розв'язання наступних завдань:

- дати визначення поняттю «гендер», «гендерна політика», «гендер в системі державного управління»;
- дослідити розвиток гендерної політики у світовому просторі;
- проаналізувати роботи науковців, що досліджували проблеми гендеру в системі державного управління на національному рівні;
- виявити основні риси гендерної політики в Україні;
- відшукати особливості гендерної політики на прикладі Харківського регіону.

Гендер здебільшого розуміється як соціальна надбудова над біологічною статтю або як соціальна стать. Як зазначає дослідник Вороніна О.А. : «Гендер – це “культурна маска” статі, що визначається нашими соціокультурними уявленнями» [1], тобто гендер позначає рольові соціальні очікування представників жіночої і чоловічої статі. На відміну від поняття «стать» гендер стосується не суто фізіологічних властивостей, за якими різняться чоловіки і жінки, а соціально сформованих рис, притаманних «жіночості» (femininity) і «мужності» (masculinity) [2, с. 95].

Концепція гендеру стала загальновизнаним досягненням неофеміністичного руху другої половини 60-х рр. XX ст., який розгорнувся в північноамериканських та європейських країнах [3, с. 94]. Вчені так і не дійшли згоди щодо загальновизнаного поняття «гендеру». Так, наприклад, деякі дослідники вважають, що поняття «гендеру» має біологічне трактування та ототожнюють його з поняттям «статі». Інші, у свою чергу, зазначають, що «гендер» є поняттям винятково соціокультурним та пояснює психологічні та соціальні відмінності між чоловіками та жінками. Але в останні десятиліття все частіше використовується термін «гендерна політика».

Визначаючи це поняття в системі державного управління, слід насамперед з'ясувати, що будемо розуміти під терміном “політика” і “державна політика”. Термін “політика” (policy) означає “курс дій, обраний і дотримуваний владою, керівником, політичною партією тощо” [6, с. 262]. Політика це також “сукупність засобів (інструментів) та методів (технік) для реалізації певних інтересів, тобто для досягнення певних цілей” [4, с. 531].

Державна політика (state policy) – “це напрям дій або утримання від них, обраний органами державної влади для розв’язування певної проблеми або сукупності взаємопов’язаних проблем” [5, с. 122].

З нашої точки зору, гендерна політика в системі державного управління – це складова державної гендерної політики, що орієнтована на реалізацію гендерної паритетності на національному, регіональному та місцевому рівнях відповідно до сучасних вимог управлінського процесу крізь призму гендерної рівності.

На сучасному етапі розробка механізмів гендерного врегулювання у політиці стала тематикою проведення міжнародних обговорень, дискусій, створення нових організацій, прийняття міжнародних актів. Першим міжнародним заходом, який був присвячений розгляду участі жінок у політиці була Конференція Організації Об’єднаних Націй у Мехіко в 1975 році, на якій світове співтовариство приділило значну увагу жіночому представництву у політичній структурі. [7, с. 5].

Однак, незважаючи на активне розгортання та впровадження ідеї гендеру в політичній площині, участь жінок у світових парламентах була досить неактивною. Наприклад, на Другій Конференції ООН у Найробі, що проходила у 1985 році, була наведена статистика, відповідно до якої жінки охоплювали лише 11,9 % парламентських місць у всьому світі. Вже у 1995 році у Пекіні було проведено Четверту Міжнародну Конференцію з питань жінок, де було окреслено основні принципи забезпечення рівності між чоловіками та жінками у політиці. На Пекінській конференції держави-

учасниці зобов'язались усіляко заохочувати доступ жінок до повноцінної участі в структурах влади. Була визначена основна платформа дій щодо даної проблематики [7, с. 10-14].

Значні успіхи у розробці та реалізації механізмів гендерної рівності в політиці зробили скандинавські (Норвегія, Фінляндія, Швеція) та південноамериканські країни (Аргентина, Чилі). Саме в цих країнах процент залучення жінок у політику складає не менше 30 % [8].

Гендерна рівність на рівні прийняття політичних рішень підвищує такі демократичні норми, як рівність можливостей чоловіків і жінок, їхнє представництво в органах державної влади, а отже, спільну відповідальність за подальший розвиток суспільства [9, с. 180].

Професор Кулачек О. виокремлює наступні принципи гендерної політики, які формують нову, сучасну ідеологію рівності:

- гендерна рівність розглядається як інтегральна частина всіх політик, програм та проектів;
- досягнення гендерної рівності вимагає врахування специфічних інтересів жінок і чоловіків під час формування політики упровадження програм та проектів;
- досягнення гендерної рівності означає рівність прав і можливостей незалежно від статі;
- доступ жінок до прийняття рішень на всіх рівнях є центральним питанням у досягненні гендерної рівності;
- для досягнення гендерної рівності важливо забезпечити рівну участь чоловіків і жінок як рівноправних суб'єктів в економічних, соціальних та культуротворчих процесах;
- гендерної рівності можна досягти через партнерство між жінками і чоловіками на основі принципів паритетної демократії;
- досягнення гендерної рівності вимагає впровадження спеціальних заходів, спрямованих на зменшення гендерної нерівності [10, с. 108–109].

Вся риторика в українській політиці останніх років намагалася залишити на останньому плані проблеми українського суспільства. До однієї з таких проблем можна віднести демографічну кризу, що пов'язана з гендерним нерівноправ'ям,

Узагальнюючи важливо згадати напрацювання Т.М. Мельник, яка зазначає, що сьогодні в Україні очевидними є фактори забезпечення переваг, які мають чоловіки під час входження у владні структури, а саме: традиційно усталене чоловіче домінування в керівних владних структурах; економічні підвалини – власність і управління економікою перебувають у чоловічих

руках; обмеженість гендерного світогляду в чоловічого населення країни; обмеженість політичних і гендерних поглядів керівного складу значної частини жіночих організацій; традиційність поглядів значної частини людського потенціалу України на приватну жінку і громадського чоловіка [17, с. 174–181].

Гендерна політика в системі державного управління України має спрямовуватися на забезпечення збалансованої участі жінок і чоловіків у прийнятті рішень, що сприятиме формуванню нового світогляду щодо ролі жінки у сфері управління, а відтак, утвердженню гендерної рівності. А як зазначено в «Стратегії державної кадрової політики на 2012–2020 роки», забезпечення гендерної рівності є одним із першочергових завдань реалізації державної кадрової політики. [18]

Важливим показником реальної реалізації стратегії державної кадрової політики є жіноче політичне лідерство. Ще 3 роки тому Україна посідала 117-те місце по представництву жінок у політиці серед 134-х країн, зараз займає 118 місце [19, с. 27].

Отже, проблема формування та реалізації дієвої гендерної політики в українському суспільстві загалом та у сфері державного управління зокрема є на сьогодні актуальною і потребує свого розв'язання.

«Домінування чоловіків в Україні наближається до показників в арабських країнах» - зазначив на засіданні круглого столу в Запорізькій області експерт Міжнародного центру перспективних досліджень Максим Борода. [21]

У Харківському регіоні проблема гендерної політики не має чіткого розмежування від національної тенденції, авжеж, історично склалося, що «слободи», які існували на землях Слобожанщини, були поселеннями вільних людей, але докорінно ставлення до жінок або до чоловіків не змінювалося.

Харків є великим культурним та науковим центром Східної Європи, він має свої характерні особливості розвитку політичної думки, соціокультурних відносин. Так, наприклад, у Харкові жіноча організація «Крона» винесла на громадське обговорення соціальні проблеми чоловіків. Дослідники гендерного питання прийшли до висновку, що рівність прав і можливостей чоловіків і жінок може порушуватися з обох сторін. Активісти порушили проблему стереотипу «успішності» чоловіків та їх зобов'язань. [22]

Необхідно зазначити, що у Харкові працює Харківський центр гендерних досліджень, що видає журнал «Гендерні дослідження». Він має свої основні рубрики: "Феміністська методологія", "Політологія гендеру",

"Соціологія гендеру", "Гендерна проблематика в антропології", "Гендерна проблематика в історії", "Гендерна проблематика у філософії", "Мова і гендер", "Гендер і національна ідентичність " та багато інших. Крім того, в журналі є розділ "Огляди та рецензії", в якому рецензуються найбільш важливі для розвитку гендерних досліджень світові видання. [22]

Цікавим є дослідження соціологів Плахотник О. та Даниленко І., в якому аналізуються та інтерпретуються результати дослідження "Студенти та студентки про гендерну рівність". Головну увагу зосереджено на гендерних оцінках певних видів професійної діяльності. Зокрема, харківські студенти відзначають гендерну нейтральність образу політика, що свідчить про викорінення образу "жінки поза політикою". [23]

Слід вказати, що такі погляди мають своє втілення в житті: з 9 районів міста Харкова, п'ятьма керують жінки, це Жовтневий, Орджонекідзевський, Фрунзенський, Червонозаводський та Київський райони, у той самий час, зі 100 депутатів Харківської міської ради маємо лише 12 жінок.

Сучасний світ, який прагне до демократії і розвитку форм цивільного життя, вже не може миритися з подібною ситуацією. У наш час відбувається фундаментальна трансформація гендерних структур на основі ідеології рівних прав та можливостей, підключення в процеси сталого розвитку невикористаного потенціалу жіночого населення планети. Такі тенденції назрівають і в українському суспільстві.

Таким чином, підбиваючи підсумки, можна зазначити, що концепція гендеру отримала розвиток завдяки неофеміністичного руху, що розгорнувся в ХХ сторіччі. Сьогодні цей рух продовжує охоплювати усі сфери життя та знаходить визнання і підтримку в усьому світі. На національному рівні багато науковців займалися дослідженнями проблеми гендеру, які сходяться на спільній думці про перешкоди кар'єрному зростанню жінок у сфері державного управління, визначають гендерні диспропорції у владних структурах держави. Також в Україні існує "Стратегія державної кадрової політики на 2012–2020 роки", яка проголошує забезпечення гендерної рівності одним із першочергових завдань реалізації державної кадрової політики. У суспільстві укорінилися стереотипи щодо образу жінки та чоловіка у політиці, натомість, викликають зацікавлення результати дослідження харківських науковців Плахотник О. та Даниленко І., згідно яких професія політика є гендерно "нейтральною". У той самий час серед депутатів Харківської міської ради лише 12 % жінок, що є неприйнятним показником для європейського міста, яким є наш рідний Харків.

Таким чином, проблема актуалізації питань гендерної рівності у сфері

державного управління потребує негайного вирішення, адже від якості та ефективності державних реформ у соціальній сфері залежатиме інтеграція України у міжнародне співтовариство.

Література:

1. Вороніна О. А. Глосарій [з гендерної теорії] / О. А. Вороніна. - Режим доступу: <http://www.gender.ru/russian/glossary/index.shtml#H0438> .
2. Соціологія : корот. енциклопед. слов. / за заг. ред. В. І. Воловича. – К. : Укр. центр. духов. культури, 1998. – 736 с.
3. Чикалова І. Партії і влада в США і Великобританії : Гендерна політика в 1970-1990 -і роки. - Мн .: Тесей , 2000. - 288 с.
4. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін та ін. ; за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка та ін. – К. : НАДУ, 2010. – 820 с.
5. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. – Т. 4 : Галузеве управління / наук.-ред. колегія : М. М. Іжа (співголова), В. Г. Бодров (співголова) та ін. – 2011. – 648 с.
6. Кілієвич О. Англо-український глосарій термінів і понять з аналізу державної політики та економіки / Олександр Кілієвич. – К. : Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2003. – 512 с.
7. Ballington J. Equality in Politics: A Survey of Women and Men in Parliaments // Inter-Parliamentary Union. – № 54. – 2008.
8. Степанова Н.М. Політика гендерної рівності в скандинавських країнах [Електронний ресурс] // Гендерна реконструкція політичних систем . - СПб . : ІСПГ - Алетея , 2003. - Режим доступу: www.owl.ru.
9. Кресіна І. О. Гендерний аналіз політичного процесу в Україні / І. О. Кресіна, О. Б. Ярош // Гендерні паритети в умовах трансформації суспільства : [монографія] / за заг. ред. Н. М. Онищенко, Н. М. Пархоменко. – К. : Вид-во “Юрид. думка”, 2007. – С. 178–218.
10. Кулачек О. Роль жінки в державному управлінні: старі образи, нові обрії: [монографія] / Ольга Кулачек. – К. : Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2005. – 304 с.
11. Мельник Т. М. Творення суспільства гендерної рівності: міжнародний досвід. Закони зарубіжних країн з гендерної рівності / Т. М. Мельник. – 2-ге допов. вид. – К., 2010. – 440 с.
12. Стратегія державної кадрової політики на 2012–2020 роки : схвалено Указом Президента України від 1 лют. 2012 р. № 45/2012. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/45/2012>.
13. Грабовська І. Досвід становлення суспільства паритетної демократії в сучасній Україні: досягнення, проблеми, перспективи / Ірина Грабовська // Гендерна освіта – ресурс розвитку паритетної демократії : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., 27–29 квіт. 2011 р. – Тернопіль, 2011. – С. 25–28.
14. «У Харкові критикують незахищеність прав чоловіків» // Радіо «Німецька хвиля»// Інтернет-оглядач «Главное», 25.06.2008. – Режим доступу: <http://glavnoe.kharkov.ua/news/n7582>
15. Плахотник О., Даниленко І. Уявлення про «чоловічі» і «жіночі» професії, як ресурси гендерної ідентичності // Матеріали І Конгресу Соціологічної Асоціації України